

lige Samfund. Forsaavidt var de danske Jøders Frigørelse deres eget Værk, som de i Tiden omkring 1800 ihærdig arbejdede for deres egen Kulturudvikling og Tilpasning til Landets Forhold samt for at vinde Regeringens Interesse og Gunst. Een Ting finder Linvald med Rette mærkelig, og det er, at Jødefejden ikke i fjærneste Grad kom til at indvirke paa denne Reform. Det skal her anføres, at derfor stod ogsaa Jødernes Emancipation senere for A. S. Ørsted som den oplyste Enevældes Triumf, som et særlig smukt Eksempel paa Fordelen ved en Regering, der var hævet over folkelige Lidenskaber og uretfærdige Stemninger.

Hans Jensen.

I Lighed med Professor Arups »Rids« har Professor Edv. Bull udgivet en Leksikon-Artikel (fra Salomonsen) som særlig Bog under Titlen *Grunnriss av Norges historie* og har dermed bidraget noget til at afhjælpe Savnet af en tilfredsstillende overskuende Fremstilling af Norges Historie. Men naturligvis er det kun Nødhjælp, medens man venter paa den fyldigere videnskabelige Behandling, der er saa meget mere paakrævet, som den store »Norges Historie« ogsaa lider af andre Skavanker end sit Volumen.

En stor Fordel har Edv. Bulls Bog allerede i Kraft af sin Oprindelse: den er fritaget for den dansk-norske Fællesstats politiske Historie, der i Leksikonet behandles andet Steds. Man faar derved et af de første Forsøg paa en egentlig Norges Historie i Foreningstiden. Men det er et Felt, der endnu er for lidt opdyrket. Hvis man foretager den Sammenligning med Gustav Storms Arbejde i Salomonsens første Udgave, som Bull selv indbyder til, vil man se, at den historiske Forskning ogsaa i den sidste Menneskealder har helliget den ældre Historie sine fleste Kræfter, og Professor Bull kan med Rette klage over, at f. Eks. det 19. Aarhundrede er meget lidt gennemarbejdet — bortset fra de Sider af Historien, der som Unionspolitikken har maattet gøre Tjeneste i den politiske Debat, og netop dette Stof har Bull i sin Behandling med Rette reduceret stærkt. Ogsaa her er dog Arbejdet paa at skabe noget andet end Sars's Stortingshistorie i Gang.

Bulls lille Arbejde rummer fortjenstfulde »tiltag« — den største Skade ved Bogen er, at den er saa lille.

Peder Hansen.

I en Alder af kun 58 Aar er den svenske Historiker Sam (Samuel) Clason 19. December 1925 afgaaet ved Døden. Som

Søn af en Professor i Upsala, Fysiologen Edv. Cl., fik han sin akademiske Uddannelse ved Universitetet i denne By. 1895—1904 var han ansat i det svenske Rigsarkiv, blev derefter Professor i Lund for 1916 at efterfølge Emil Hildebrand som Chef for det svenske Arkivvæsen. Med alt dette var Clason en fremstaaende, meget konservativ Højrepolitiker, gennem mange Aar Medlem af Rigsdagen, havde Sæde i vigtige Udvalg, var saaledes i 1905 Sekretær i Urtima Riksdagens Udvalg vedrørende det norske Spørgsmaal og beklædte 1923—24 Posten som Ecclesiastik-Minister.

I det svenske Arkivvæsen har Clasons Virksomhed sat adskillige Spor. Under Forberedelserne til en Ordning af Lokalkiverne foretog han paa offentlig Foranstaltning en omfattende Studierejse rundt i Evropa. Dens litterære Resultat: *Studier öfver Arkivväsendet i Utlandet*. 1902 (Meddelanden från svenska Riksarkivet. Ny Följd. 2.) er nu paa mange Punkter forældet, men indeholder talrige ellers vanskeligt tilgængelige Oplysninger om Arkivvæsenets Organisation og Virksomhed i Frankrig, Belgien, Holland og Preussen. Som Arkivchef drog han Nytte af sin politiske Indflydelse. Ikke alene fik han interesserede Privatpersoner til at yde betydelige Bidrag til Indkøb af værdifulde Arkivalier; ogsaa Statens bevilgende Myndigheder formaaede han til store Forhøjelser af Rigsarkivets Budgetter. Med megen Virkning gjorde han gældende, at Rigsarkivet ikke længer kunde betragtes som et blot Arkivdepot, men i Aarenes Løb havde udviklet sig til en virkelig Centralmyndighed for Rigets hele Arkivvæsen. I 1920 førte denne Betragtning (se Clasons omfattende Fremstilling af det svenske Arkivvæsenes nyere Udvikling ³⁰/₈ 1919 i Medd. f. sv. Riksarkivet. Ny Följd. I. VI. S. 74 ff.) til en Omorganisation og Oprettelsen af to nye overordnede Stillinger, som »Arkivraader«. En ny Lønningslov Aaret efter forbedrede Gageringsforholdene, men købtes med en Forøgelse af Arbejdstiden til 7 Timer, som maa virke i høj Grad indskrænkende paa Arkivembedsmændenes videnskabelige Virksomhed. Trods Clasons Kritik bevarede adskillige Sogne deres Ret til at beholde deres gamle Kirkearkiver; derimod lykkedes det ham 1921 at gennemføre Kammerarkivets Forening med Rigsarkivet og derved løse et Spørgsmaal, som siden 1875 havde hørt til det svenske Arkivvæsenes vanskeligste Problemer. Mindre Held havde han med sin gentagne Paavisning af de utilstrækkelige Lokaleforhold. I stigende Udstrækning maa det svenske Rigsarkiv benytte tilfældige Lokaler som provisoriske Depoter. Fra dansk Side er der Grund til at nævne, at han i de senere Aar har virksomt understøttet Genoptagelsen af de dansk-norsk-svenske Vatikanundersøgelser.

Sam Clasons videnskabelige Forfattervirksomhed var ikke omfattende, men i karakteristisk Overensstemmelse med stærke Strømninger indenfor svensk historisk Forskning i de sidste Aartier. Hans Disputats (1895) omhandlede *Reduktionens förhistoria*; næsten alle hans øvrige Arbejder samlede sig om de første Aartier af det 19. Aarhundrede. I den store *Sveriges Historia intill tjugonde Seklet* skildrede han (1910) Tidsrummet 1809—44; i en Række andre Arbejder fremsatte og begrundede han en Opfattelse af den store Krise 1808—09, som paa væsentlige Punkter afveg fra den overleverede. Som Harald Hjärne og hans Elever (se dette Tidsskrift 8. R. III 299 ff.) har forøget Kendskabet til Karl XII og hans Livsgerning, krævede Clason en Revision af Skildringen af Gustaf IV Adolf og hans triste Skæbne. Med Rette fastslog han, at adskilligt nyt Materiale kunde fremskaffes. I *För hundra år sen* I—III. 1909—11 (Bd. I sammen med Carl af Petersens) gjorde han selv Begyndelsen ved at udgive en Række Breve og Dagbogsoptegnelser. Umiddelbart før sin Død tilbragte han længere Tid i Moskva for ogsaa at udnytte de russiske Arkiver. Med Rette gjorde han gældende, at den almindelige Opfattelse alene gengav den sejrriige Parts. I en tankevækkende, men omstridt Afhandling i Svensk historisk Tidsskrift 1909: *Vårt hundra-årsminne: krisen 1808—1809* skitserede han en ny, som formentlig bedre svarede til Virkeligheden. I en Række Afhandlinger, navnlig i Bogen *Gustaf IV Adolf och den europeiska krisen under Napoleon* (1913) søgte han yderligere at begrunde og gennemføre den.

Ikke en halstarrig, personlig farvet Uvilje mod Napoleon — hævdede Clason — foranledigede Kongens skæbnesvangre Krig med Frankrig. Vigtige realpolitiske Betragtninger, Hensynet til Svensk-Pommern og til Sveriges Næringsliv maatte tale for Tilslutningen til England. Heller ikke for de militære Ulykker bærer Kongen det vigtigste Ansvar. I Sveaborgs forræderiske Overgivelse var han uden Skyld; mod hans Vilje, paa Grund af de høje Embedsmænds Uvilje mod Krigen og passive Modstand mod hans Befalinger forsømte man at skaffe Midler til Krigsførelsen. Kun for saa vidt har Kongen Skylden, som han ikke ejede Styrke til at tvinge sin Politik igennem; i Virkeligheden beroede Ulykkerne paa Uenigheden mellem Kongen og de øvrige ledende Mænd. Med mere Skel kan der rettes Indvendinger mod Revolutionsmændenes Optræden. Var Kongen virkelig sindssyg, havde det været deres Pligt gennem Embedsnedlæggelse at fremtvinge en Forandring. Adlersparres Tog mod Hovedstaden undgik kun ved et Mirakel at føre til Borgerkrig; hans Optræden efter Sejren var

næsten udelukkende bestemt ved Hensynet til egen og Tilhængerens fremtidige Sikkerhed. Sejrherrernes militære Foranstaltninger var ligesaa angribelige som de tidligere; den ulykkelige Fred i Frederikshavn var for en stor Del en Følge af deres Tveragt. I god Pagt med de stærkt nationale Strømninger, som før Verdenskrigen saa stærkt gjorde sig gældende inden for svensk Historieskrivning, tilføjer Clason, at det sikkert for det svenske Folks Udvikling blev en Ulykke, at det ikke 1808—09 gennem en Kamp paa Liv og Død fik sin Del af den store folkelige Vækkelse, som andre europæiske Folkeslag oplevede under deres Rejsning mod Napoleons Vælde.

Axel Linvald.

Prof. Elis Wadsteins Bog *Norden och Västeuropa i gammal Tid* (Stockh. 1925) behandler paany en Række Problemer vedrørende Nordens tidligste Historie, som i den senere Tid gentagne Gange har været drøftede. Grundlaget for Bogen er Forelæsninger ved Göteborgs Högskola i Vaaren 1922; men Stoffet foreligger nu i udvidet Form og forsynet med rigelige Kildehenvisninger. For Danmarks Vedkommende er disse Studier af overordentlig stor Interesse. Det vil her være umuligt at fremdrage alle væsentlige Enkeltheder; kun visse Punkter af særlig Betydning skal omtales.

Først gælder det Teorien om Danmark som et Navn, der oprindeligt har været knyttet til vore sydlige, delvis sumpede Grænseegne nede ved Ejderen. Folkenavnet Daner kunde da enten være dannet direkte som Betegnelse for dem, der boede ved »dani«; eller det kunde være fremkommet derved, at første Led i Sammensætningen Dani-mark opfattedes som Betegnelse for det Folk, der besad vedkommende »Mark«. Hovedtanken i dette vil være kendt fra Forfatterens Afhandling »*Namnet Danmark*« (Göteborg Högskolas Årsskrift 1918); i Bogen er Tanken yderligere uddybet og begrundet.

At den sidstnævnte Mulighed maa lades ude af Betragtning er sikkert givet (jfr. Dr. Brøndals Kritik paa dette Punkt i *Danske Studier* 1920); men derfor kunde Folkenavnet Daner godt til en Begyndelse have haft Tilknytning netop til dette Ejderomraade og være udledt af de derværende Naturforhold. Det er en Opfattelse, som strider stærkt mod den gængse og tilsyneladende er uforenelig med Jordanes berømte Meddelelse om Danerne som udgaede af Svearnes Stamme; men maaske er Uoverensstemmelsen ikke saa stor som antaget. Under alle Omstændigheder har W. fremsat en Teori, som fortjener Overvejelse, og hvis